

За результатами оригінальних досліджень встановлено, що на Полтавщині родина Boletaceae добре представлена у видовому відношенні, є диференційованою за екологічними характеристиками та має високі показники соціологічної цінності. Майже половина видів виявлені в поодиноких місцезростаннях, де вони, як правило, представлені незначною кількістю плодових тіл (1–10). Є ряд видів, що зрідка зустрічаються не тільки на території Полтавщини, а й в Україні. Це пов'язано з різними потребами видів родини Boletaceae до умов існування, дії абіотичних. Ми вважаємо, що моніторингові дослідження агарикоїдних грибів ЛЛУ слід продовжувати, бо це має значний науковий інтерес.

Література

1. Ганжа Р.В. О шляпочных грибах и запасах съедобных грибов в сосновых лесах Полтавщины // Ботан. журн. – 1959. – Т. XLIV. – С. 193-167.
2. Ганжа Р.В. Шляпочные грибы дубовых лесов долины р. Ворсклы // Ботан. журн. АН ССР. – 1960 а, – Т. XLV. – С. 758-764.
3. Ганжа Р.В. Матеріали до екології та флори шапинкових грибів заплавної частин долини р. Ворскли на Полтавщині // Укр. ботан. журн. – 1960б, – Т. XVII, № 2. – С. 102-105.
4. Ганжа Р.В. Гриби порядку Agaricales Заворсклянських суборів // Укр. ботан. журн. – 1960в, – Т. XVII, № 5. – С. 72-83.
5. Ганжа Р.В. К флоре грибів порядку Agaricales долини р. Ворсклы на Полтавщине: автореф. ... канд. биол. наук. / Р.В. Ганжа. – К., 1962. – 11 с.
6. Ганжа Р.В. Про екологічні групи грибів порядку Boletales // Укр. ботан. журн. – 1977, – Т. 34. – №4. – С. 379-382.
7. Зерова М.Я., Сосін П.Є., Роженко Г.Л. та інші. Базидіоміцети. – К. : Наук. думка, 1979 – С.23-28, 31-36. (Визначник грибів України. – Т. 5. – Книга 2).
8. Конспект видового складу базидіоміцетів Придніпровської низовини (в межах ЛЛУ) / І.С. Беседіна. Полт. держ. пед. інст. – Полтава, 1998. Укр. Деп. в ДНТБ України 02.02.98 №86 Ук.48. – 41 с.
9. Монтрезор В. Обзорение растений, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа // Зап. Киев. о-ва естествоиспытателей. – 1886. – Т. 8, вип. 1. – С.4-11, 40-44.
10. Сосін П.Є. Матеріали до флори Boletaceae України // Ботан. журн. АН УРСР. – 1946. – Т.3, № 1. – С.64-70.
11. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. – К.: Глобалколсалтинг, 2009. – С.797, 799.

ЕПІГЕЙНІ ЛИШАЙНИКИ ЄЛАНЕЦЬКО-ІНГУЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ

Бойко Т.О.

Херсонський державний аграрний університет

Поширення лишайників обумовлено певними співвідношеннями екологічних факторів – субстратом, вологістю, освітленістю, температурою [1]. Для більшості рівнинних територій провідним фактором у різноманітті лишайників є наявність різноманітних типів субстратів. На території Єланецько-Інгільського регіону поширення лишайників найчастіше пов'язано з відслоненнями гірських порід, корою форофітів, ґрунтом та антропогенними субстратами. Зважаючи на потужний антропогенний тиск на дослідженій території, найбільш вразливими компонентами степових екосистем виявляються епігейні лишайники. Ліхенобіота ґрунтів регіону є однією з найбідніших і включає всього 19 видів, що складає 9,0% від загальної

кількості видів ліхенобіоти Єланецько-Інгульського регіону. Крім того для епігейних лишайників виявлений найвищий показник рідкості – 73,7%.

На розвиток епігейних лишайників впливають стабільність та текстура ґрунтового покриву, вологість та температурний режим [3], а також, в певній мірі, типи ґрунтів, які в свою чергу формуються під певним типом рослинності. Територія регіону лежить на межі двох підзон степової зони: північної та південної. Межа між ними визначається зміною чорноземів звичайних, які сформувались під типчаково-ковиловою рослинністю, на темно-каштанові, сформовані під типчаково-ковилово-полиновою рослинністю. Ця межа співпадає зі зміною відслонень осадових порід в південній частині території на кристалічні породи в північній. Такі особливості ґрунтового покриву наклали свій відбиток на розподіл епігейних лишайників на території регіону.

В південній частині Єланецько-Інгульського регіону на схилах долин річок, балок та ярів ґрунти підстилаються вапняковими гірськими породами. В цих місцях ділянки чорнозему чергуються з відслоненнями, вкритими тільки тонким шаром дрібнозему [2]. Чорноземний ґрунт насичений дрібними, середніми та досить крупними уламками гірської породи, що змінює властивості ґрунтів та утворює певні умови для формування лишайникових асоціацій [2]. На території регіону, в місцях, де переважають відслонення вапняків, на ґрунті розвиваються кальцефільні лишайники з лускатою та тонінієподібною життєвими формами, це види *Endocarpon pusillum*, *Placidium squamulosum*, *Psora decipiens*, *Toninia physaroides*, *T. sedifolia*. На ґрунтах, приурочених до тимчасових водотоків, розвиваються лишайники розсіченолопатевої ризоїдальної біоморфи *Collema crispum*, *C. cristatum*, *C. fuscovirens*, *C. tenax*, *Leptogium lichenoides* і *L. plicatile*.

На більшій частині регіону, на території ботанічних заказників «Богодарівка», «Ульянівський», «Балка Широка», «Софіївське водосховище» та «Пелагеївський», ландшафтних заказників «Водяно-Лорине», «Монастирше» та «Шумок», а також заповідних урочищ «Селіванове» та «Мертвоводдя» підстилаючою материнською породою ґрунтів є силікатні породи, на яких великим шаром (від 1 до 5 м) залягають вапняки. Ґрунтовий покрив у цих ектопах відрізняється своєрідністю видового складу лишайників. На прошарках ґрунту біля гранітних брил розвиваються лишайники шило- або сцифоїдної життєвих форм роду *Cladonia*. Саме в цих ектопах нами відмічено зростання видів *Caloplaca stillicidiorum*, *Cladonia magyarica*, *C. rangiformis*, *Diploschistes muscorum* та *D. scruposus*, рідше трапляються *Collema tenax* та *Leptogium plicatile*.

У північній частині регіону, де підстилаючою поверхнею для ґрунтів були силікатні скелі, видовий склад епігеїдів збіднений. Типовими представниками виступають види роду *Cladonia*: *C. fimbriata*, *C. pocillum*, *C. pyxidata*, *C. rangiformis*, для яких відмічалось збільшення проективного покриття.

Епігейні лишайники представлені 8 життєвими формами: зернистобородавчатою (1), тріщинувато-ареольованою (1), щільнокірковою (2), лускатою (3), тонінієподібною (2), розсіченолопатева неризоїдальною (5), лускато-кущистою (4), кущистою (1). Так як ґрунт є пластичним, динамічним субстратом, то на ньому переважають лишайники життєвих форм, які завдяки морфологічним особливостям можуть закріпитись на ньому. Лишайники, які розвиваються на ґрунті, можуть рости на відносно стабільній, зафіксованій поверхні, тому більша частина епігейних видів Єланецько-Інгульського регіону ростуть біля кам'янистих відслонень. Найчисленішими серед перерахованих є розсіченолопатева неризоїдальна біоморфа, до якої відносяться види родів *Collema* та *Leptogium*, та лускато-кущиста

біоморфа, яка представлена видами роду *Cladonia*. Специфічними для даного субстрату на території регіону є тонінієподібна життєва форма, види якої іноді переходять на вапнякові брили та мохи, а також куциста прямостояча життєва форма, єдиний представник якої *Cladonia rangiformis* переходить на гранітні брили та рослинні рештки.

Література

1. Байрак О.М. Безсудинні рослини лівобережного лісостепу України / О. М. Байрак, С. В. Гапон, А. А. Леванець. – Полтава: Верстка, 1998. – 162 с.
2. Бойко М.Ф. Анализ бриофлоры степной зоны Европы / Бойко М.Ф. – Киев: Фитосоциоцентр, 1999 а. – 180 с.
3. Brodo I. M. Substrate ecology / I. M. Brodo // The Lichens [ed. by V. Ahmajian et M. E. Hale]. – New York: Academic Press, 1973. – P. 401-443.

ФІТОТЕРАПЕВТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ДЕНДРОФЛОРИ ШИРОКОЛИСТЯНИХ ЛІСОВИХ МАСИВІВ ОКОЛИЦЬ М. ПОЛТАВИ

Гапон С.В., Сегеда К.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Місто Полтава та його околиці з повним правом називаються одним із найбільш зелених міст України. Різноманітні вуличні насадження, парки і сквери, ботанічний сад, а також Полтавський міський парк – є його зеленими легенями. Не меншу роль в оздоровленні мікроклімату міста відіграють і околичні лісові масиви, які представлені як широколистяними лісами, так і сосновими та мішаними насадженнями. Вивчаючи фітотерапевтичні властивості рослин лісових масивів околиць міста, ми звернули увагу на цілющі властивості представників дендрофлори широколистяних лісів. Тому метою нашої роботи і було встановлення видового складу представників дерев та кущів широколистяних лісів околиць міста та виявлення їх лікарських властивостей.

Протягом 2009-2011 рр. нами вивчався видовий склад деревних та кущових рослин у фітоценозах кленово-липової діброви Розсошанського лісництва та Полтавського міського парку (залишку природної діброви – Тамарин ліс), які входять до складу зеленої зони околиць м. Полтави.

Матеріалом для написання роботи слугували зібрані гербарні зразки видів дерев та кущів, а також аналіз власного досвіду та літературних джерел щодо виявлення їх цілющих властивостей.

У результаті досліджень було виявлено 19 видів дерев та чагарників з 10 родин, 15 родів. Найбагатшими в досліджуваній флорі виявилися родини *Rosaceae* (6 видів), *Aceraceae* (3), *Corylaceae*, *Celastraceae* (по 2). Рід *Acer* L. налічує 3 види, *Euonymus* L. – 2. Решта родів представлені кожен одним видом. Всі представники дендрофлори належать до фанерофітів. Серед них дванадцять видів є деревами, а сім відносяться до кущів. За відношенням до вологості всі виявлені види є мезофітами. За відношенням до світла є геліофіти (3 види), геліосціофіти (14 видів) та сціофіти (2 види).

Лікарські властивості характерні для більшості зібраних видів. Тому ми згрупували виявлені дерева та кущі за характером їх використання.

Серцево-судинні хвороби лікують за допомогою глоду кривочашечкового, шипшини щитконосної [1, 5]. Вживають відвар плодів.